

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д.УШИНСЬКОГО»
Навчально-науковий інститут фізичної культури спорту та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

**ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ І
РЕАБІЛІТАЦІЇ**

Матеріали XXVIII всеукраїнської науково-практичної конференції

Одеса 2025

УДК 376

П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ

Вченої Ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 5 від 30.10.25р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Гончар І.Л. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри спортивних дисциплін Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Кисличенко В.А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти ННПІ імені О.В.Сухомлинського НУК імені адмірала Макарова

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

*Головний редактор – професор **Форостян О.І.***

*Відповідальний редактор – професор **Соколова Г.Б.***

*Технічний редактор – доцент **Начинова О.В.***

Члени редколегії:

Арнаутова Л.В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Лещій Н.П. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Маматова З.Р. – старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Орленко І.М. – доктор філософії, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Григорєва Л.В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи № 75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць, Одеса, / редколегія О.Ф.Форостян та ін. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. – 208 с.

УДК 376

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» 2025

Красовська К, ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ НАСТУПНОСТІ Й ПЕРСПЕКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКАМИ ОСВІТИ	69
Кривонігова О.В., Паніна М.А. КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	72
Начінова О.В., Ганган А.С. РАННЯ ДІАГНОСТИКА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В КОРЕКЦІЇ РОЗЛАДІВ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	76
Начінова О.В., Георгієва В. ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ НА ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ОСВІТИ	79
Начінова О.В., Поплімах Ю. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ	83
Привалова О.С., Стахова Л.Л. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	87
Соколова Г.Б., Бойко А. КОРЕКЦІЯ ДИСПРАКСІЇ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	91
Соколова Г. Б., Козій К. О. МОНТЕССОРІ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ЗНМ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	96
Соколова Г.Б., Никифорова Ю.С. ПІСОЧНА ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	100
Соколова Г.Б., Пенковська А.В. ЦИФРОВА СЮЖЕТНО-РОЛЬОВА ГРА В УМОВАХ ГЕЙМІФІКАЦІЇ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	105
Соколова Г.Б., Чередник К.С. КОРЕКЦІЯ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ	109
Форостян О.І., Анкудінова В. КОРЕКЦІЙНА РОБОТА З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ	112
Форостян О. І., Артишева К. О. КОРЕКЦІЯ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ У ДІТЕЙ ІЗ АУТИЗМОМ	115
Форостян О.І., Афтанас М.Є. ЗАСТОСУВАННЯ ЛОГОПЕДИЧНОГО МАСАЖУ У КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	119
Форостян О. І., Варга В.-Д.М. КОРЕКЦІЯ МОВЛЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗНМ	122
Форостян О.І., Гаркава М.М. РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВОГО ДИХАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ	124
Форостян О.І., Ковалів Р. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	128
Форостян О.І., Москаль Д. КОРЕКЦІЯ ДІСГРАФІЇ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	130
Форостян О.І., Стоколос А. КОРЕКЦІЯ ДИСЛЕКСІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	133
Форостян О.І., Тарнавська А.Ф. ВПЛИВ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РОЗВИТОК ЛЕКСИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	136
Форостян О. І., Фертіченко Н. РОЛЬ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	140

6.Писарчук О., Руденський Р., Шишак А. Організація інклюзивного освітнього середовища в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2025. № 3(33) 2025. С. 1245-1260.

Кривоногова О.В., Паніна М.А.

**КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З
РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ СЕРЕДНЬОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Постановка проблеми. Сучасна система дошкільної освіти дедалі частіше стикається з потребою у створенні ефективних умов для розвитку дітей із розладами аутистичного спектру (РАС). У центрі уваги фахівців перебуває мовленнєвий розвиток, адже саме мовлення є головним засобом комунікації, пізнання світу та соціалізації дитини. Однак особливості розвитку дітей із РАС ускладнюють цей процес.

Для таких дітей характерними є труднощі у формуванні комунікативних навичок, порушення в розумінні зверненого мовлення, своєрідність у використанні жестів, міміки та інтонацій. У середньому дошкільному віці ці труднощі набувають особливої актуальності, оскільки саме цей період вважається сензитивним для становлення мовлення, розвитку словника, граматичної будови та діалогічних форм спілкування.

Незважаючи на значний прогрес у дослідженнях та практиці логопедії, мовленнєвий розвиток дітей із РАС залишається одним із найскладніших завдань. Це пов'язано з тим, що стандартні методики корекції мовлення, які добре зарекомендували себе у роботі з іншими категоріями, не завжди дають очікувані результати в роботі з дітьми з аутизмом. Вони потребують адаптації, індивідуалізації та поєднання кількох підходів одночасно.

Таким чином, постає необхідність у пошуку комплексного підходу, що враховує не лише мовленнєвий, а й когнітивний, сенсомоторний, емоційний і соціальний розвиток дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку мовлення у дітей із розладами аутистичного спектру привертає увагу як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Вивчення цього питання охоплює кілька напрямів: аналіз факторів, які ускладнюють формування комунікативних навичок, а також розробку спеціальних програм та методик для стимулювання мовленнєвої активності.

Дослідження сучасних авторів свідчать, що мовленнєві труднощі у дітей із аутизмом тісно пов'язані з іншими аспектами їхнього розвитку, такими як сенсорні особливості, уповільнене формування когнітивних процесів та складнощі у сприйнятті соціальних сигналів. Тому, ефективність

логопедичної допомоги значно підвищується, якщо вона здійснюється в тісній взаємодії з психологом, логопедом та вихователем, забезпечуючи цілісний корекційно-розвивальний підхід.

Наукові розвідки Н. Базими доводять, що спеціально організована логопедична робота сприяє активізації мовленнєвих умінь і розвитку комунікативної компетентності дітей із РАС [1].

К.Островська підкреслює важливість соціально-психологічного супроводу, наголошуючи на системному підході до навчання та взаємодії в колективі [2].

Т.Скрипник досліджує формування діалогічного мовлення та пропонує практичні методичні рекомендації для логопедів, спрямовані на розвиток комунікативних навичок у дошкільників [3].

Leaf, R. та McEachin, J. у своїй роботі *A Work in Progress* описують ефективні стратегії поведінкового навчання, що включають інтенсивну роботу з формування мовлення та комунікації, підкреслюючи важливість поетапного підходу та регулярного контролю прогресу [4].

Дослідження Tager-Flusberg Н. вказує, що порушення соціального використання мови є однією з ключових труднощів для дітей із аутизмом, що потребує спеціально організованої корекційної роботи [5].

Аналіз практики показує, що найрезультативнішими визнаються методи, які поєднують традиційні логопедичні прийоми з елементами сенсорної інтеграції, ігрової терапії, застосування візуальної підтримки та спеціальних комунікаційних систем, таких як піктограми, картки або альтернативні методи комунікації. Комплексний підхід дозволяє врахувати індивідуальні особливості сприйняття дітей і сприяє не лише розвитку мовлення, а й формуванню загальної соціальної компетентності.

Таким чином, сучасні дослідження підтверджують, що ефективний розвиток мовлення у дітей із РАС можливий лише за умови інтеграції логопедичних, педагогічних та психологічних методів. Це обґрунтовує необхідність використання комплексного підходу, що забезпечує системну підтримку та враховує особливості розвитку кожної дитини.

Мета статті полягає у розкритті сутності комплексного підходу до розвитку мовлення у дітей середнього дошкільного віку з розладами аутистичного спектру, а також у визначенні його особливостей, принципів та практичних шляхів реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діти з РАС середнього дошкільного віку часто демонструють своєрідні мовленнєві прояви. Вони можуть зовсім не використовувати мовлення як засіб комунікації або вживати лише окремі слова та стереотипні фрази. Характерним є явище ехолалії – повторення почутого без розуміння його значення. Також, спостерігається труднощі у розумінні інструкцій, питань, емоційної інтонації.

Розвиток словника таких дітей є нерівномірним: у деяких випадках вони можуть мати великий запас слів, але не вміти застосовувати їх у спілкуванні; у інших – словник вкрай обмежений. Граматична будова мовлення формується

із затримкою, часто ускладнено використання займенників, відмінкових форм, узгодження слів.

Усе це свідчить про те, що розвиток мовлення у дітей із РАС не можна забезпечити виключно тренуванням звуковимови чи збагаченням словника. Потрібно враховувати сенсорні, когнітивні та соціальні труднощі, які лежать в основі їхніх мовленнєвих порушень.

Комплексний підхід передбачає цілеспрямовану організацію педагогічних, психологічних і логопедичних впливів. Його особливість полягає у поєднанні кількох взаємопов'язаних напрямів:

1. Розвиток мовленнєвих умінь і навичок. Це робота над словником, граматичною будовою, формуванням діалогічного й монологічного мовлення, розвитком артикуляційної моторики.

2. Формування комунікативної компетентності. Важливо навчати дитину не лише вимовляти слова, а й використовувати їх для вираження власних потреб, емоцій, для встановлення контактів з дорослими та однолітками.

3. Сенсорна інтеграція. Оскільки у дітей із РАС часто є труднощі сенсорної переробки інформації, у корекційній роботі застосовують вправи для зорової, слухової, тактильної стимуляції, що допомагає знизити тривожність і підвищити увагу.

4. Ігрова діяльність. Гра є провідним видом діяльності дошкільника. Через сюжетно-рольові ігри, використання іграшок і наочних матеріалів дитина вчиться наслідувати, реагувати на дії інших, розширює мовленнєві можливості.

5. Використання альтернативної та додаткової комунікації. Якщо вербальне мовлення розвивається повільно, застосовуються картки з малюнками, жести, піктограми, спеціальні програми. Вони полегшують спілкування і створюють базу для поступового розвитку мовлення.

6. Робота з батьками. Успіх розвитку мовлення значною мірою залежить від залученості сім'ї. Батьки навчаються спеціальним прийомам спілкування, використовують рекомендації логопеда вдома, створюють мовленнєве середовище.

7. Практичні завдання і методи. У процесі реалізації комплексного підходу логопеди й педагоги використовують різні методи:

1) вправи на розвиток артикуляційної моторики (дути на свічку, надувати щоби, робити язиком «годинник»);

2) завдання на розуміння інструкцій («Принеси м'яч», «Поклади кубик у коробку»);

3) вправи для розвитку словника («Що це?», «Назви предмет»);

4) використання картинок для складання простих речень («Мальчик їсть яблуко»);

5) сюжетно-рольові ігри з відпрацюванням діалогів («У магазині», «У лікаря»).

Систематичність, послідовність і врахування індивідуальних особливостей кожної дитини забезпечують поступовий прогрес у мовленнєвому розвитку.

Висновки та перспективи. Комплексний підхід до розвитку мовлення у дітей середнього дошкільного віку з розладами аутистичного спектру є найбільш ефективним способом корекційної роботи. Він дозволяє врахувати багатогранність проблеми: поєднати роботу над мовленням із розвитком сенсорних, когнітивних та соціальних навичок.

Застосування цього підходу сприяє поступовому формуванню мовленнєвої активності, підвищує комунікативні можливості дітей, створює умови для їхньої успішної соціалізації в освітньому середовищі.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці детальних програм комплексного впливу з урахуванням індивідуальних особливостей дітей, у використанні сучасних технологій (цифрових засобів альтернативної комунікації), а також у розширенні співпраці між педагогами, логопедами та сім'єю.

Список використаних джерел:

1. Базима Н. В. Вивчення мовленнєвої активності дітей з аутистичними порушеннями старшого дошкільного віку / Н. В. Базима // Збірник наукових праць Кам'янець – Подільського національного університету імені Івана Огієнка / За ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. Вип. 23. Частина – Кам'янець – Подільський : Медобори-2006, 2013. С. 22-30.
2. Островська К.О. Терапія і навчання аутистичних дітей// Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. Збірник наукових праць. – №1 (3). – К.: Університет «Україна», 2004. – С.528–534.
3. Скринник Ю. О. Особливості розвитку мовлення дітей з розладами аутистичного спектру. Актуальні проблеми спеціальної педагогіки, психології та фізичної терапії : матер. V Всеукраїнської студ. науков. кон. Суми : ФОП Цьома С. П., 2021. С. 89-92
4. Leaf, R., McEachin, J. A Work in Progress: Behavior Management Strategies and a Curriculum for Intensive Behavioral Treatment of Autism. New York: DRL Books, 1999. 210 p.
5. Tager-Flusberg, H., Paul, R., & Lord, C. (2005). Language and Communication in Autism. In F. R. Volkmar, R. Paul, A. Klin, & D. Cohen (Eds.), Handbook of autism and pervasive developmental disorders: Diagnosis, development, neurobiology, and behavior (3rd ed., pp. 335–364). John Wiley & Sons, Inc

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ
Збірник наукових праць

За зміст та орфографічне оформлення відповідальність несуть автори наукових робіт